

Яковишин Руслан Ярославович

кандидат педагогічних наук, доцент,

Тернопільський обласний комунальний інститут

післядипломної і педагогічної освіти,

м. Тернопіль, Україна

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі виховання дітей трудових мігрантів, які заради майбутнього блага дитини змушені працювати за кордоном. У статті аналізується особистісний розвиток дитини в таких умовах та розкривається зміст роботи соціального працівника з такою категорією дітей.*

***Ключові слова:** трудова міграція, соціальна реінтеграція, дезадаптація, корекція.*

***Annotation.** The article is devoted to the problem of raising children of migrant workers who are forced to work abroad for the future good of the child. The article analyzes the personal development of the child in such conditions and reveals the content of the work of a social worker with this category of children.*

***Key words:** labor migration, social reintegration, maladaptation, correction.*

***Постановка проблеми.** За останні декілька років еміграція українців стала досить звичним феноменом. Еміграційні процеси можуть бути викликані різноманітними причинами. У пошуках хорошого заробітку, через незнання іноземної мови дорослі часто стають полоненими у трудовому рабстві. Вербують у трудове рабство переважно сільських, соціально незахищених людей. Зазвичай в таку категорію потрапляють жінки (65-70% з усіх мігрантів). Питання виховання дітей трудових мігрантів є однією із глибоких проблем в сучасній соціальній педагогіці, адже відлучення одного з батьків від дитини*

неприпустиме, бо сім'я є першоджерелом соціалізації дитини, її виховним інститутом.

Актуальність дослідження зумовлена трудовою міграцією, як явищем, що об'єктивно впливає на розвиток соціально-економічних та суспільно-політичних відносин у країні. Поряд із позитивними моментами цього процесу (матеріальне забезпечення родин, можливість професійного зростання, діалог культур тощо) з'являється низка негативних явищ, які, в першу чергу, позначаються на родині та дітях. Від'їзд батьків за кордон на заробітки стає причиною порушення основної функції сім'ї – виховання підростаючого покоління, призводить до складних наслідків у розвитку дітей: вони нерідко залишаються бездоглядними, соціально незахищеними, виникають проблеми психологічного та педагогічного характеру.

У зв'язку з цим постає необхідність активізації діяльності соціальних інститутів по створенню умов для повноцінного виховання дітей трудових мігрантів, здійснення розробки та впровадження технологій соціально-педагогічної роботи у процесі виховання даної категорії клієнтів. Саме тому соціальні педагоги мають виступити координаторами виховної роботи з дітьми трудових мігрантів у соціально-освітньому середовищі, сприяти їх всебічному моральному, психологічному, фізичному, художньо – естетичному і розумовому розвитку, детально вивчати середовище, в якому перебувають діти, посприяти міжособистісному зв'язку між дитиною та батьками, допомагати опікунам у вихованні дітей трудових мігрантів.

Тему щодо соціально-педагогічної роботи з дітьми трудових мігрантів висвітлювали у своїх дослідженнях С. Андрійчук, Н. Галенська, К. Левченко, Д. Пенішкевич. Проте проблеми виховання дітей трудових мігрантів в умовах соціально-освітнього середовища цього часу залишаються поза увагою дослідників і не стали предметом наукового дослідження.

Предметом дослідження є технології соціально педагогічної роботи у процесі виховання дітей трудових мігрантів.

Об'єктом дослідження виступає процес виховання дітей трудових мігрантів.

Метою дослідження є підтримка соціальної реінтеграції та покращення соціальної безпеки дітей, чії батьки трудові мігранти.

Категорія трудових мігрантів охоплює широке коло соціальних явищ, соціальні служби є однією із ключових структур, що мають працювати як з передумовами, так і з наслідками їх міграції. Болісним є питання виховання залишених дітей на опікунів, бабусів і дідусів чи сусідів. Загальним наслідком трудової міграції батьків є порушення ними соціальних зв'язків. Таким людям часто важко знайти спільну мову з найближчим оточенням, зокрема дорослими членами родини та з власними дітьми, через вимушену тривалу відсутність і відокремленість від життя родини у період перебування одного з батьків в іншій країні. Деякі мігранти після повернення стикаються навіть з фактом позбавлення прав на житло чи батьківських прав через вимушену тривалу відсутність. Саме тому соціальний педагог повинен виступити посередником між трудовим мігрантом та дитиною, сприяти тому, щоб соціальні зв'язки не послаблювались, щоб не змінювались гендерні ролі у сім'ї та суспільстві. Варто зазначити, що при наданні допомоги, соціальному педагогу потрібно дотримуватися етичної поведінки до самих постраждалих та їх близького оточення [8, с.19].

Більша частина дітей трудових мігрантів стають девіантами та створюють несприятливий клімат в сім'ї. Через неувагу дорослих дитина шукає розуміння у однолітків або в вуличних компаніях. Певною мірою так звані «дружні компанії» призводять до того, що дитина зловживає алкоголем, палить цигарки та займається дрібним хуліганством. Також хочу зазначити, що припустима висока імовірність того, що діти трудових мігрантів можуть належати до певних субкультур, тим самим шукаючи в них способи самореалізації, розуміння та співчуття [5, с.27].

В багатьох випадках зміна в сімейному складі та розподілі ролей в сім'ї впливають на гендерну ідентифікацію, це призводить до того, що дитина має

замало умінь та навиків будувати взаєностосунки з однолітками, опікунами.

Наслідки міграції батьків для дітей певною мірою несуть за собою і позитивні прошарки - це і достатнє матеріальне забезпечення та вирішення побутових потреб, можливість отримати вищу освіту, більш самостійна та доросла поведінка, ніж у дітей, які живуть разом з батьками. Та кошти не зможуть замінити виховання дитини, адже роль батьків, як вихователів, наставників, авторитетів, знецінюється. Дитина, в такому випадку, прагне більше матеріально блага, а не морального. Разом із цим її супроводжують: важкі емоційні стани та переживання, самотність, замкнутість, надмірна агресивність та вразливість, втрата інтересу до навчання, порушення гендерної ідентифікації. Після довготривалої розлуки із батьками, стосунки між дітьми і батьками стають більш прохолодними, що робить реінтеграцію мігранта в сім'ю після повернення додому. Все це впливає на психологічний стан і розвиток дітей, формування світогляду, життєвих цінностей, розуміння соціальних ролей у сім'ї, мотиваційну сферу, успішність у навчанні та розвиток індивідуальних якостей [2, с. 34].

Отже, найбільш проблемним для дітей трудових мігрантів є брак комунікативних навичок та конфлікти у взаєминах з опікунами та родичами. Непросто дітям самостійно справлятися із шкільною програмою без сторонньої підтримки та допомоги. 20 % дітей, орієнтуючись на досвід батьків, які не знайшли можливості реалізувати свої знання в Україні, втрачають мотивацію до навчання та не бачать для себе перспективи у професійному навчанні та працевлаштуванні. Робота соціального повинна бути орієнтована на вирішення проблеми дезадаптації, стимулювати дитину до успішної соціалізації, надання консультацій з напливаючих питань від дитини в ході роботи, проведення патронажу оточення, в якому перебуває дитина, здійснення психолого-педагогічної підтримки та захисту [4, с. 289].

Саме тому доцільно врахувати існування такої організації як МБФ «Карітас України», основною ціллю якої є зменшення наслідків бідності та

ізоляції людей в сучасному суспільстві. Досвід МБФ « Карітас України» в сфері допомоги людям, що зазнали негативного впливу міграції, чималий. Починаючи з 2006 року на базі Карітасу в Хмельницькому, Одесі, Івано-Франківську та Дробичі існують консультативні центри соціальної допомоги жертвам торгівлі людьми, продовжує виконувати ряд реінтеграційних проектів для осіб, що повертаються з-за кордону і що важливо, опікується дітьми трудових мігрантів, залучаючи їх до дитячих соціальних центрів. З огляду на це, персонал соціальних центрів бачить перед собою завдання підтримати дітей у подоланні виявлених труднощів та підтримки у будь-якій життєвій ситуації. Тому, визначено наступні завдання перед соціальними працівниками:

1. Оскільки в дітей є брак любові та довіри, першочергове завдання для соціальних працівників – налагодження із дитиною стосунків, довірливих та відкритих, через які дитина отримає підтримку у будь-якій життєвій ситуації.

2. Пом'якшити психотравмуючу ситуацію, пропонуючи себе для розмов на будь-яку проблематику, створюючи відповідний простір та умови для обговорення делікатних питань, які турбують дитину, індивідуальні та групові заняття, психотерапевтичні вправи тощо.

3. Допомогти дітям віднайти ресурси для подолання труднощів. А також допомогти виявити свої сили, вміння та таланти, визначити цілі в житті та кроки, які слід робити до цієї цілі.

4. Оскільки діти трудових мігрантів займають досить пасивну життєву позицію, важливим завданням є активізувати дитину та заохотити до самовдосконалення та розвитку.

5. Підготувати до самостійного життя, а також запобігти ризикованій поведінці, навчити думати, приймати рішення та аналізувати наслідки власних вчинків.

6. Оскільки труднощі переживають не лише діти, але і дорослі, які опікуються дитиною без матері чи батька, а іноді і без обох батьків, важливим завданням є допомогти батькам / опікунам в процесі виховання дітей [7, с. 41].

Ці завдання соціальні працівники та педагоги повинні виконувати шляхом різноманітних форм діяльності, а саме: позашкільне дозвілля, соціально - терапевтичні заходи, просвітницькі заходи, мистецькі, спортивні, профорієнтаційні активності, соціально важливі акції, профілактичні бесіди, індивідуальний соціальний супровід, організація заходів для батьків та опікунів [3, с.115].

Підсумовуючи вищеописане дослідження, я хочу виділити наступне. Основною причиною трудової міграції – низький рівень доходів громадян. Тому боротись із нею адміністративними методами безперспективно. Слід боротись із причинами, а не наслідками. Важливо змінити стереотип, що побутує в суспільстві щодо мігрантів. Мігранти та їхні сім'ї не злочинці, а жертви, і потребують підтримки. Основна особа, яка зможе допоїти дитині та сім'ї здолати життєві труднощі – соціальний працівник, що має професійну кваліфікацію та довірливі стосунки із користувачами послуг. Тому збільшення кількості та розвитку соціальних служб та соціальних працівників, які б займались не обліком та статистичними підрахунками, але практичною соціальною роботою з дітьми та молоддю, є вкрай необхідними (по-перше, руйнування негативних стереотипів стосовно мігрантів; по-друге, зміна економічних умов; по-третє, приведення діяльності соціальних служб у відповідність до реальних потреб користувачів та обсягів роботи – є основними передумовами покращення ситуації трудових мігрантів в Україні).

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – Київ, 1997. – 67с.
2. Громадська думка: дослідження, аналіз, висновки. – К.: ДЦССМ, 2003.
3. Діяльність центрів соціальних служб для молоді України. – К.: Академпрес, 1999. – 115 с.
4. Капська А.Й. Технології соціально-педагогічної роботи: Навч. посіб. – К.: ДЦССМ, 2000. – 372 с.

5. Скуратівський В.А., Палій О.М. Основи соціальної політики: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.
6. Словарь-справочник по социальной работе / Под ред. Е.И. Холостовой. – М.: Юрист, 2000. – 424 с.
7. Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2002. – 376 с.
8. Шендеровський К.С. Адаптаційна модель розвитку соціальних служб для молоді: Навч-мед. Зб. для спеціалістів соц. роботи системи центрів соц. служб для молоді м. Київ. – К.; Ента-1, 2002. – 120 с.